

THE ANALYSIS OF SYMBOLS IN *INCANTAȚIA SÂNGELUI*, BY VASILE LOVINESCU

Alina BĂRBUȚĂ

”Ștefan cel Mare” University of Suceava

Abstract: We live in a world of signs, where everything can become a sign. Regarding literature, the signs are transformed into symbols. In this paper, I intended to analyze the symbols recurrences in Lovinescu's work literary. So, I will describe the symbols like the blood, the light, the leader etc.

Keywords: symbol, analysis, interpretation, Vasile Lovinescu.

Conform oricărei încercări de definire standard a dicționarilor explicative, simbolul reprezintă un semn, o imagine sau un obiect, prin care se reprezintă indirect trăsăturile, particularitățile sau caracteristicile unui fenomen, ale unei persoane sau chiar ale unor sentimente. El este o sumă de semne convenționale, prin care se exprimă sintetic o noțiune, o idee sau chiar o teorie. Atât în știință, cât și în artă, simbolul poate fi descris ca un element expresiv, prin care se sugerează idei, stări de fapt, sentimente, având capacitatea de a înlocui o serie de reprezentări.

Din punct de vedere etimologic, termenul de *simbol* pare să își aibă obârșia în tradiția culturală și lingvistică greco-latină, căci în ambele limbi, rădăcina cuvântului era aceeași, respectiv *simbolum* și *symbolon*. Însă, de cultura elină, simbolul este mai strâns legat, datorită explicațiilor semiotice ale termenului ce încorporează în sine și o istorioară: în Grecia antică, două fragmente desprinse din aceeași piesă erau purtate de doi indivizi, purtători ai aceluiași legământ, în scop recognoscibil – aceștia se identificau cu ajutorul pieselor purtate care, alăturate, formau un întreg. Astfel, prin extrapolare, simbolul a ajuns metonimie culturală pentru ideea de reîntregire, de formare a unui tot. Altfel spus, istoria simbolului este legată de ideea recuperării unității primordiale, cu caracter totalizant. Etimologia culturală a acestuia invocă refacerea unității, prin validarea unei alianțe realizate într-o dimensiune abstractă. De aceea, în sfera semantică a simbolului, pot intra unități frazeologice, precum: a reuni cele despărțite, *a duce tratative cu cineva*, *a încheia o alianță*, *a căuta să ghicești sensul unei enigme*¹. Așadar, funcția inițială a simbolului era aceea de stabili și restabili legături între oameni, iar, mai târziu, între om și divinitate, căci tot ce este sfânt, sacru și esoteric se poate exprima doar prin intermediul simbolurilor. Se poate demonstra că simbolurile mediază și formează conștiința noastră, condiționând integrarea noastră în sfera religioasă. Originea simbolurilor, pe acest segment religios, este immanentă actului de meditație și de revelație. Cu toate acestea, nu trebuie dusă la extrem asemănarea sacrului cu simbolul, căci acestea nu sunt identice.

Văzut ca o rezultată a unui întreg șir de coduri și convenții, simbolul trebuie analizat atât din perspectivă logică, rațională, cât și intuitivă, empirică. Astfel, simbolurile ajung să nască alte simboluri, iar acestea vor fi asimilate în funcție de gradul de culturalizare a zonei geografic-istorice, unde se manifestă fenomenul. Cu cât vor exista mai multe variante

¹ Dittman, Lorenz, *Stil, simbol, structură*, Editura Meridiane, București, 1988, p. 122.

interpretative ale miturilor, cu atât vor apărea mai multe forme de valorificare a acestora, compatibile cu educația morală și culturală a unui neam.

Unul din textele preponderent vibrante, prin numărul mare de simboluri recurente, este *Incantația sângelui*², prin care Vasile Lovinescu își propune o detaliere a câtorva elemente esoterice din iconografia și literatura cultă, cum însuși notează în paranteza explicativă ce urmează titlului – el însuși cu reverberații simbolice.

Cele două substantive comune ce alcătuiesc titlul studiului hermeneutic *Incantația sângelui* permit o multiplă interpretare, realizată din unghiuri diferite, în care se află ba cititorul inocent, ba cel competent, ba cititorul pasionat de esoterie, ba cel dominat de o implacabilă stare de blazare. Astfel, despre simbolistica sângelui s-a scris foarte mult nu atât în literatura beletristică, ci în toate acele domenii în care elementul sangvin reprezenta axul central al unei demonstrații științifice sau empirice.

Sângele este apanajul vieții, colorând, la propriu, orice formă animată a Pământului. Element fundamental al ciclului de funcționalitate organică, sângele este indispensabil dimensiunii existențiale terestre. De aceea, poate că se cuvine o celebrare a acestuia, într-o încercare a artiștilor de a-i marca importanța și tot din același motiv, V. Lovinescu se gândește la o incantație a acestuia. Cuvântul *incantație* deține, bunăoară, o încărcătură simbolică aparte, făcând trimitere atât la un act ritualic de celebrare, cât și la importanța atribuită acestuia.

Dacă V. Lovinescu își numește un întreg studiu eseistic, utilizând cele două lexeme pe care le asociază în cadrul aceleiași sintagme cu caracter anticipativ, dar și rezumativ, înseamnă că importanța acestuia este corelată încercărilor autorului de a revela niște simboluri complexe, camuflete în stratul esoteric al unei societăți spiritualizate.

Motivul sângelui devine cu atât mai important pentru Lovinescu, cu cât îi amintește de Sfântul Graal, de povestea căruia s-a simțit atras din totdeauna. Dorind să dezvolte valențele semantice de sorginte sacră ale cuvintelor, Lovinescu îi atașează substantivului *sânge* regentul *incantația*, cu scopul de a volatiliza actul magic ce stă la baza demersului său analitic.

Incantație nu înseamnă doar actul cantabil asociat ritualului aferent, ci și distilarea magiei în plinătatea evenimentelor cotidiene, așa că o *incantație* a *sângelui* se referă la actualizarea mitică a unor elemente simbolice din istoria culturală universală, dar și *chirurgia estetică* a principalelor tradiții autohtone.

Tributar crezului său artistic, prin care Vasile Lovinescu înobilează mitul cu particule hieratice capabile să transeandă o lume devalorizată, simbolologul ascunde în intenția sa eortul de deconstrucție a unor principii teoretice de re-cunoaștere a trecutului, spre care se îndreaptă cu evlavie celui care îl socotește punctul de maximă sacralitate a oricărei societăți culturale. Cât privește importanța unui asemenea centru spiritual, saturat de valențe simbolice și soteriologice, Lovinescu scria: „Nu există element mai pozitiv, binefăcător, vital, tămăduitor în viața unui popor decât prezența în centrul lui ocult, în nodul lui vital, a unui personaj despre care se spune că n-a murit, că, ocult, pătimește și înflorește odată cu el. Ștefan cel mare este arhetipul românesc, permanența noastră națională”³. Un spațiu-simbol, căruia Lovinescu îi acordă o atenție sporită, este cel al Daciei, în care vede leagănul tradițiilor primordiale al tuturor popoarelor europene, iar premisa reiese nu atât dintr-un patriotism exacerb, cât dintr-un silogism rațional, în care calculele istorice și geografice primează. E drept că, pe alocuri, V. Lovinescu supralicitează importanța simbolică a moștenirilor spirituale primite de la daci, însă, totodată, hermeneutul încearcă să demonstreze rolul major și incontestabil al zestrei de la aceștia – este vorba de întreg fondul cultural transmis de-a lungul generațiilor: religia, magia, credințele, miturile, riturile, superstițiile, viziunea despre

² Lovinescu, Vasile, *Incantația sângelui*, Editura Institutul European, Iași, 1993.

³ Lovinescu, Vasile, *Incantația sângelui*, op. cit., p. 23.

lume, organizarea socială și principalele îndeletniciri ale oamenilor, cum ar fi albinăritul și păstoritul. Toate aceste indicii ale unei lumi de altădată poartă în sine sâmburele spiritualității inițiatice, relevând niște mistere care, în opera lui Lovinescu, poartă pecetea simbolului.

Astfel, în *Incantația sângelui*, autorul încearcă să clarifice parte din simbolurile inițiatice ale ființei noastre naționale, referindu-se atât la evoluția istorică a poporului român, în corelație cu marile figuri ce au avut ceva de spus pentru scrierea destinului țării, cât și la evoluția culturală, marcată prin tot felul de fenomene ce se doresc a fi deslușite de către un cunoscător. Astfel, în calitate de hermeneut al istoriei, dar și al culturii române, Vasile Lovinescu pune sub lupă toate acele aspecte cu statut de simbol sau care se pretează unor interpretări variate, cum ar fi aluziile făcute cu privire la primele loji masonice, la cei mai importanți inițiați din toate timpurile (ba chiar și dezvăluiri cu privire la monarhul ascuns – cel despre care se crede că ține legătura directă cu Regele Lumii – în cazul țării noastre, ar fi vorba de Ștefan cel Mare), baladele, bocetele, colindele.

Studiul eseistic despre *Incantația sângelui* este deschis de un articol în care sunt analizate simbolurile icoanei Arhanghelului Mihail, care vor fi detaliate în volumul *Monarhul ascuns*⁴, motivul constituindu-l simpatizarea celor doi. Altfel spus, pornind de la semnificațiile heraldice ale etimologiei onomastice pentru numele de *Mihail*, respectiv *Mikael*, care se traduce prin Marele Preot, V. Lovinescu stabilește o identitate spirituală între cei doi, considerând că în icoana în care este reprezentat arhanghelul Mihail, este disimulată, de fapt, imaginea conducătorului spiritual al țării noastre, posibil diseminată în figura lui Ștefan cel Mare.

Tot în legătură cu originea dacică a tuturor elementelor constitutive ale planului concret sau virtual al dimensiunii culturale a neamului românesc, Lovinescu explicitează însemnele simbolice din icoana arhanghelului Mihail aducând în discuție o binaritate dacică: cele două capete de pe umerii lui Mihail nu sunt altceva decât capete de ciobani daci, iar figura regelui din icoană, identificat cu Ștefan, se apropie de cea a lui Zamolxe. Monarhul însuși are o natură duală, descrisă de V. Lovinescu în felul următor: „*Monarhul ascuns are două fețe: una involutivă, identică cu ocultarea lui, reducerea la un germen în oul lumii, și una expansivă; fața impatibilă și fața patibilă ca cele două firi ale lui Hristos*”⁵.

Entitatea spirituală ce ar putea, prin însumare, să generalizeze virtuțile personajelor inițiate, de care pomenește Lovinescu, este Metraton, adică ființa dumnezeiască, recunoscută în anumite lucrări drept căpetenia îngerilor, care locuiește în Agartha, acea lume subterană, în care sunt depozitate marile taine ontologice, precum și adevărurile supreme imuabile.

În același studiu eseistic, V. Lovinescu se preocupă de simbolistica trestiei de aur, metonimie pentru societățile franc-masonice, care, la rândul lor, sunt descrise cu ajutorul sugestiei ca niște instituții filantropice, cu principalul obiectiv asumat de îndeplinire a unui ideal de viață social. Pătrunzând în substraturile esoterice ale conținuturilor franc-masonice, Lovinescu încearcă să găsească o dezlegare originilor acestora, pe care le consideră drept continuatoare ale breslelor de odinioară. În acest sens, analistul chiar face o trimitere istorică, la momentul din 1717, din Anglia, atunci când, prin fuziunea celor patru loji londoneze, s-a trecut de la masoneria operativă a meseriașilor și arhitecților, la cea modernă, speculativă, cu tentacule întinse până în timpurile noastre. În același registru, hermeneutul inserează și principalele simboluri masonice, respectiv echerul și compasul. Echerul simbolizează acțiunea omului asupra materiei și organizarea haosului, în timp ce compasul este simbolul relativului, dar și al celor două principii apărute din punct, eveniment ce reiterează debutul oricărei manifestări cosmice.

⁴ Lovinescu, Vasile, *Monarhul ascuns*, Editura Institutul European, Iași, 1992.

⁵ Lovinescu, Vasile, *Monarhul ascuns*, op. cit., p. 27.

Într-un alt articol al aceluiași studiu critic, V. Lovinescu trece în revistă mai multe simboluri, cu ajutorul cărora proclamă imaginea unui *deus ludens* – acesta fiind, de altfel, și titlul articolului. De aici aflăm că arborele sefirotic este reprezentarea geometrică a cabaliștilor evrei medievali, prin care se descriau modalitățile în care En Sof (Dumnezeu) se poate manifesta în lumea profană, precum și despre valențele simbolice ale caduceului, prin care se înțelege toiagul magic al zeului Hermes, decorat cu doi șerpi încolăciți, ei înșiși o imagine ofertantă pentru simbolologie. Și tot în acest fragment, Lovinescu descrie calitățile simbolice ale unui element preferat de către acesta – este vorba de cupa Graalului, cea despre care se știe că este un vas sacru, în care Iosif ar fi adunat sângele și apa scurse din rana făcută lui Hristos de lancea centurionului Longin. După legendă, aceasta ar fi folosită și la Cina cea de Taină – un alt element investit cu multiple semnificații simbolice. Metoda de lucru tipic hermeneutică, proprie analizei întreprinse de Vasile Lovinescu, este foarte bine potențată de ultimul articol al studiului discutat, și anume *Considerații asupra ultimelor devize din „Profeția Papilor” a Sfântului Malahie*. În cadrul acestui fragment, analistul apelează la o metodă hermeneutică schematizată, prin intermediul căreia el chiar configurează simbolurilor cu ajutorul schemelor și desenelor. Astfel, cu ajutorul liniilor, cercurilor și semicercurilor, se obțin figuri geometrice foarte reprezentative, ce deconspiră realități înțesate de semnificații ascunse. De fapt, întregul studiu lovinescian se convergește într-o sumă a simbolurilor, prin care autorul încearcă să transfere lumii de azi toate acele particularități ale societăților ancestrale, protejând, pe de o parte, adevărurile cu valoare inițiatică, ce, în caz contrar, s-ar disipa în timp, iar, pe de altă parte, valorile lumii actuale care, altfel, s-ar degrada și mai mult. Așadar, rolul scrisului lui Vasile Lovinescu este atât de conservare a fragmentelor hieratice aparținând unei lumi de mult apuse, cât și de transmitere a lor generațiilor viitoare, într-un gest de solidaritate cu efortul creator al înaintașilor, dar și cu interesul guvernat de pasiunea pentru provocare a contemporanilor. Astfel, importanța lui Lovinescu este cu atât mai mare pentru cultura română, cu cât el se dovedește a fi afiliat mai multor domenii de specialitateși de cercetare, precum literatura, folclorul, hermeneutica, esoterismul, simbolologia, etnologia, filosofia ș.a.

BIBLIOGRAFIE:

Cojan, Daniel, *Ipostaze ale simbolului în lumea tradițională*, Ed. Lumen, Iași, 2002.
Dittman, Lorenz, *Stil, simbol, structură*, Editura Meridiane, București, 1988. Eliade,
Mircea, *Imagini și simboluri*, Ed. Humanitas, București, 1994. Lovinescu, Vasile,
Incantația sângelui, Editura Institutul European, Iași, 1993. Lovinescu, Vasile, *Monarhul ascuns*, Editura Institutul European, Iași, 1992.

Lucrarea a beneficiat de suport financiar prin proiectul cu titlul **“SOCERT. Societatea cunoașterii, dinamism prin cercetare”**, număr de identificare contract POSDRU/159/1.5/S/132406. Proiectul este cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. **Investește în Oameni.**